

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
з курсу «Психологія»
для студентів заочної форми навчання
спеціальності 073 «Менеджмент»

2021

Методичні рекомендації з курсу «Психологія» для студентів заочної форми навчання спеціальності 073 «Менеджмент» / Укладач: Є.О.Ємельяненко – Запоріжжя: НУ "Запорізька політехніка", 2021. – 30 с.

Методичні рекомендації містять теоретичні матеріали, питання й завдання для індивідуальної роботи та підготовки до заліку з дисципліни «Психологія» для студентів заочного відділення спеціальності 073 «Менеджмент» та список рекомендованої літератури.

Укладачі:

к.філос.н., доцент кафедри філософії Ємельяненко Є.О.

Відповідальний за випуск: к.філос.н., доцент Ємельяненко Є.О.

Рецензент: д.філос.н., завідувачка кафедри філософії Національного університету «Запорізька політехніка», професор Бондаренко О.В.

Затверджено

на засіданні кафедри філософії ЗНТУ

№ 2 від «15 » вересня 2021 р.

Рекомендовано до видання НМК гуманітарного факультету, протокол № 3 від «16 » вересня 2021 р.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Рекомендації до вивчення навчального курсу	5
Індивідуальні завдання (контрольні роботи): комплекс варіантів.....	8
Перелік запитань до підсумкового опитування (заліку).....	13
Словник психологічних термінів.....	15
Використана та рекомендована література	28

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації підготовлено для студентів заочної форми навчання для організації індивідуальної і самостійної роботи з дисциплін “Психологія” відповідно до чинної програми цього курсу з урахуванням тенденцій сучасного розвитку психологічної теорії і практики.

Історичні випробування, динамічні й суперечливі зміни у соціально-політичному, економічному й культурному житті, які переживає український народ, призвели до зростання психічної напруги, перевантаження, стресам. Сучасна актуалізація окреслених проблем потребує інтелектуальної мобільності й динамічної психологічної адаптації до умов трудової й творчої діяльності, а також навичок регулювання міжособистісних, ділових й сімейних взаємин, дослідженням яких і займається психологія.

Важливість знайомства із психологією кожної конкретної освіченої людини полягає в тому, що як “наука про душу”, вона є невід’ємним засобом пізнання своєї душі, виступає передумовою для формування власного характеру. Знайомство із психологією сприяє пізнанню душі інших людей, розумінню їх станів, особливостей, що в цілому полегшує сумісне життя з людьми, громадянські, соціальні й політичні відносини. Але ці практичні можливості використання психологічних знань не вичерпують її значення.

Крім здобуття основ психологічних знань для підвищення загального культурного рівня людини у розумінні себе, своїх близьких і рідних, у взаєминах з оточуючими людьми, актуальність психолого-педагогічної підготовки студентів саме технічних ВНЗ витікає і з інших причин:

- по-перше, це і націленість інженерно-технічного робітника на працю не лише в системах “людина-техніка”, “людина-знак”, а і “людина-людина”, яка передбачає управлінську діяльність, передачу навичок, досвіду іншим у своїй професійній сфері;

- по-друге, це і гуманізація і гуманітаризація технічної діяльності, щоб запобігти технократичного стилю мислення людини, сцієнтизму, технократичного снобізму, що не тільки спустошують працю інженера, але і роблять її небезпечною для людства.

Зрозуміло, що вивчення невеликого курсу програми з “Психології” не в змозі охопити все, але дана дисципліна дає векторні

напрямки. Тому необхідно вже у студентські роки зорієнтуватися у своїх пріоритетах, симпатіях до того чи іншого психологічного і педагогічного напрямку, зробити висновок, який з них не лише відповідає потребам часу, але і власним рисам своєї індивідуальності, свого характеру, щоб в подальшому не гаяти часу у виборі свого стилю викладання або роботи з людьми на підприємстві, вже не кажучи про те, що у разі виникнення психологічних проблем вже бути інформованим, де шукати інформацію, яка підходить саме для тебе.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Головна мета курсу “Психологія” – забезпечення загальної теоретичної підготовки студентів у галузі психології.

Завдання вивчення дисципліни “Психологія”:

- опанування знаннями про психічні явища та їх закономірності;
- навчитися управляти ними.

Психологія – це наука про психіку, і саме вона є *об’єктом* психології. Психіка, на думку більшості представників академічної науки, - властивість мозку відбивати об’єктивно і незалежно від свідомості людини існуючу дійсність, що забезпечує доцільність поведінки і діяльності людей. Психіка являє собою активне відображення живими організмами об’єктивної реальності у формі відчуттів, сприйняття, понять, почуттів, процесів, станів і властивостей.

Предметом психології є система понять, що відбиває закономірності, механізми і якісні особливості психіки як специфічної форми відображення дійсності. Подібне визначення об’єкту і предмету психології треба вважати умовним, бо головною “загадкою” наукової психології досі залишається питання про те, що і як вона повинна вивчати. Передусім, це пов’язано з тим, що до цих пір немає єдиної точки зору на те, що являє собою психіка людини. Більшість представників академічної науки продовжує вважати, що вона – це продукт діяльності мозку, але останні дослідження у природознавстві похитнули впевненість у цьому.

Так, наприклад, дані такої науки, як психофізика, свідчать про те, що джерелом психіки є енерго-інформаційне поле людини, а мозок – це лише добре (чи не дуже) налаштований на нього приймач. Неоднозначною є і точка зору щодо методів пізнання психіки, бо як віднайти методи, які б були здатні дослідити те, що є єдиним, неповторним, адже будь-який метод здатний осмислити лише типове, закономірне, а тому не може дати об'єктивну картину того, що по суті є виключенням із правил і не підлягає типовим узагальненням. У зв'язку з цим в комплект питань з контрольних робіт для студентів-заочників були введені питання про історію розвитку поглядів на предмет психології. Це привчає коректно відноситися до існуючих конкретно-наукових теорій й поглядів щодо цього, розуміючи їх відносну істинність, необхідність подальшого розвитку і неминучість зміни, як воно і відбувалося з моменту отримання психологією статусу академічної науки з кінця 19 ст. і до цих пір. Спочатку предметом психології вважалися свідомість і поведінка людини, потім приходить усвідомлення того, що це не тільки і не стільки є специфікою психологічного знання, йдуть подальші пошуки цього предмету.

Врешті-решт його знаходять у вигляді підсвідомості, яка і визначає свідомість і поведінку людини. І все-таки це вважається не остаточним рішенням у пошуках предмета психології. Завдання психології незрівнянно складніші завдань будь-якої науки, бо тільки в ній думка здійснює поворот на саму себе. Тільки в ній наукова свідомість людини стає її науковою самосвідомістю. Практичні результати від розвитку психології не тільки пізнають, але і конструюють людину. Пізнаючи себе, людина може себе змінювати. У кожного з нас є запас життєвих психологічних знань, завдяки чому кожний в якійсь мірі може *зрозуміти* іншого, *вплинути* на його поведінку, *завбачити* його вчинки, *врахувати* його індивідуальні особливості, *допомогти* йому тощо.

Зміст самостійної роботи студентів з даної дисципліни спрямований на поглиблення теоретичних знань, розвиток самостійного мислення і набування вмінь опрацювання наукової літератури. Все це має сприяти професійному самовизначенню майбутніх спеціалістів. Самостійна робота – це планована робота студентів, що виконується по завданню і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. З огляду на

те, що викладач не є джерелом первинної змістовної інформації з навчальної дисципліни, цю інформацію студенти здобувають самі, використовуючи рекомендовану літературу, для студентів-заочників передбачається і така форма аудиторної роботи, як консультація з викладачем. Отже, викладач лише організує пізнавальну діяльність студентів-заочників, а вони самі здійснюють пізнання.

Пропонуємо при підготовці студентів-заочників до контрольних робіт кожний навчальний матеріал опрацювати у такий спосіб:

- а) прочитати його в динаміці, щоб зрозуміти загальну сутність;
- б) вдруге прочитати навчальний матеріал, осмислюючи кожне слово і речення;
- в) за третім разом виокремити основні поняття, сутність явищ і процесів, їх структуру і зміст, а також зв'язки між ними;
- г) записати все це в конспект;
- д) установити зв'язок з іншим навчальним матеріалом;
- е) скласти питання з цієї теми і самостійно в усній формі відповісти на них.
- є) дати письмову відповідь на контрольні питання у вигляді зв'язаного тексту, бажано уникати його описового характеру, прагнути до порівняльного аналізу з використанням таблиць, наочних схем, графіків, діаграм.

У цьому методичному посібнику подано два коротких термінологічних словника: педагогічний та психологічний. Як відомо, знання – це результат пізнання навколишнього світу, вираженого у вигляді понять. Короткий педагогічний словник представляє собою навчальну довідкову допомогу з питань теорії й практики навчання, виховання й освіти. Пропоновані увазі читачів словники психологічних та педагогічних термінів є систематизованим узагальненням знань про психологічні і педагогічні феномени. Матеріал викладений доступно, щоб максимально полегшити розуміння теми. Словники дозволять читачеві, по-перше, розібратися в системі психологічних та педагогічних явищ і процесів, по-друге, правильно їх осмислити й, по-третє, зрозуміти й оцінити їх роль у житті й діяльності людей.

Студент-заочник, який вивчає курс “Психологія” мусить:

- засвоїти понятійний апарат наук з даного курсу;

- опанувати систему психологічних знань і набути практичних умінь аналізу і оцінки психологічних та педагогічних явищ, які породжуються умовами навчально-виховного процесу;
- удосконалювати навички самостійної навчальної роботи, вміння опрацьовувати наукові літературні джерела;
- на основі самопізнання формувати власний стиль психологічної та науково-педагогічної діяльності та професійного розвитку.

Від студентів-заочників **вимагається:**

- Ведення тематичного словника.
- Опрацювання літератури з кожної теми, яка обирається самостійно (конспект, тези, план, таблиця, схема, висновки тощо) з визначенням особистого ставлення до змісту роботи (за бажанням). Список рекомендованої літератури до кожної теми можна доповнити науковими працями, які студент підібрав самостійно. Доцільно порівнювати виклад (або зміст) матеріалу з певного питання в різних джерелах. Якщо ж наукові положення в них повторюються, це треба відмітити теж.
- Висловити своє міркування щодо питань проблемного характеру. Це є показником усвідомлення актуальних проблем і пошуку шляхів їх вирішення, загострення уваги на суперечностях, які залежать від конкретних умов педагогічного процесу і життєвих обставин.
- Доцільно основний зміст кожної теми подати у вигляді таблиці або схеми, проаналізувати та доповнити їх.
- Зазначити зв'язок теми зі своєю спеціальністю та майбутньою професією.
- Доцільно доповнити основний зміст кожної теми якоюсь психологічною діагностикою власної навчально-професійної діяльності, визначення професійних рис своєї особистості (наприклад, у вигляді результатів тестування).
- Висловити свої міркування щодо цього.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ **(КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ):**

КОМПЛЕКС ВАРІАНТІВ

Варіант 1

1. Предмет загальної психології як найскладніша сфера життєдіяльності людини.
2. Поняття про спрямованість. Врахування впливу мотиваційної сфери на прийняття рішень в діяльності людини.

Варіант 2

1. Активність - вирішальна властивість психіки.
2. Поняття про сприйняття. Різновиди сприйняття. Закони сприйняття. Спостереження і спостережливість в діяльності людини.

Варіант 3

1. Механізми психіки людини. Їх основні форми та функції.
2. Індивідуальні особливості пам'яті. Значення пам'яті в діяльності людини.

Варіант 4

1. Методи психологічної науки.
2. Аналіз складної вольової дії. Основні вольові властивості особистості та функції волі. Виховування волі. Значення вольових аспектів в діяльності людини.

Варіант 5

1. Основні завдання психологічної науки.
2. Розвиток навичок ефективної взаємодії в складних ситуаціях людських відносин. Психологічні основи такту. Психологічне сумісництво.

Варіант 6

1. Основні принципи психологічної науки.
2. Поняття про відчуття. Фізіологічні основи відчуттів. Класифікація відчуттів.

Варіант 7

1. Свідомість і самосвідомість та їх культурно-історична обумовленість.

2. Мислення та мовлення. Види і функції мовлення. Вміння висловлювати свої думки та слухання в діяльності людини.

Варіант 8

1. Значення психіки в житті і діяльності людини.

2. Поняття про мислення та його значення. Операційні компоненти мислення. Форми мислення. Процес розуміння.

Варіант 9

1. Місце психології в системі наук.

2. Поняття про групи та колективи. Види груп та їхні функції. Первинні і вторинні групи. Формальні і неформальні групи.

Варіант 10

1. Основні галузі психологічної науки.

2. Поняття про увагу. Фізіологічні механізми уваги. Різновиди уваги та їх порівняльні характеристики.

Варіант 11

1. Етапи розвитку психологічної науки.

2. Поняття про емоції. Модифікації емоцій. Основні закономірності. Теорії емоцій. Врахування впливу емоцій на прийняття рішення в діяльності людини.

Варіант 12

1. Основні психологічні школи і напрямки.

2. Поняття про діяльність. Ціль та мотиви діяльності. Структура діяльності. Способи діяльності і процес їх освоєння.

Варіант 13

1. Розвиток механізмів психіки в еволюційному процесі.

2. Поняття про спілкування. Види спілкування. Задачі та цілі мовлення. Способи спілкування: вербальна та невербальна комунікація.

Варіант 14

1. Етапи розвитку нервової системи як механізму поведінки і психічної діяльності.
2. Функції соціалізації: інструментальна, експресивна і підтримуюча функції. Розмір групи і її структура.

Варіант 15

1. Виникнення і розвиток людської свідомості. Передумови виникнення. Історичний розвиток. Особливості історичного розвитку свідомості.
2. Основні типи міжособистісних конфліктів і їхній розвиток. Ціннісні конфлікти інтересів. Конфлікти, що виникають через порушення норм і правил взаємодії.

Варіант 16

1. Концепції особистості в загальній психології.
2. Поняття про пам'ять. Питання про механізм пам'яті. Теорії пам'яті. Види пам'яті. Порушення пам'яті. Запам'ятовування і його різновиди. Відтворення та його види. Забування та його причини.

Варіант 17

1. Співвідношення понять “людина”, “індивід”, “особистість”, “індивідуальність”.
2. Характерні особливості уваги. Якості та форми уваги.. Уважність як властивість особистості. Значення уваги в діяльності людини.

Варіант 18

1. Структурний аналіз особистості.
2. Поняття про здібності. Структура здібностей. Відмінності у здібностях та їх природа. Здібності в діяльності людини.

Варіант 19

1. Біологічне і соціальне в структурі особистості.
2. Поняття про навички. Процес формування вмінь та навичок. Умови формування вмінь та навичок. Різновиди вмінь та навичок.

Варіант 20

1. Соціальний статус і соціальні ролі.
2. Типи сприйняття і спостереження. Патологія сприйняття.

Відчуття й сприйняття в діяльності людини.

Варіант 21

1. Поняття про егоїдентичність. “Я”- образ і “Я”- концепція. Самооцінка особистості.

2. Процес розв’язання задач. Види мислення. Індивідуальні особливості мислення.

Варіант 22

1. Механізми психологічного захисту.

2. Поняття про уяву. Фізіологічні основи уяви. Зв’язок уяви з предметною діяльністю. Процес утворення образів уяви.

Варіант 23

1. Потреба як основа активності особистості.

2. Соціально-психологічний клімат в групі. Фактори, що впливають на клімат групи.

Варіант 24

1. Психологічна концепція потреб. Ієрархія потреб.

2. Міжособистісні відносини: дружба, любов, ворожнеча, самотність тощо. Значення знання шляхів розв’язання конфліктів в діяльності людини.

Варіант 25

1. Мотиваційна сфера особистості. Перемінні мотиваційної сфери.

2. Функції спілкування. Каузальна атрибуція. Значення спілкування в діяльності людини.

Варіант 26

1. Поняття про темперамент. Теорії темпераменту. Типи темпераментів. Основні властивості темпераменту. Компоненти темпераменту. Врахування темпераменту в діяльності людини.

2. Перенос і інтерференція дій. Види діяльності. Значення творчості в діяльності людини.

Варіант 27

1. Поняття про характер. Структура характеру. Основні риси типового характеру. Природа характеру та його формування. Значення характеру в структурі діяльності людини.

2. Закони відчуттів. Чуттєвість аналізатора та поріг чуттєвості.

Варіант 28

1. Види уяви. Індивідуальні особливості уяви людини. Мислення та уява в діяльності людини.

2. Конфлікт. Фактори, що визначають гостроту конфлікту. Способи вирішення міжособистісних конфліктних ситуацій. Стратегії поведінки учасників конфлікту.

Варіант 29

1. Пізнавальна діяльність як процес відображення предметів і явищ дійсності у мозку людини. Рівні чуттєвого і абстрактного пізнання.

2. Труднощі та дефекти спілкування. Комунікативні бар'єри.

Варіант 30

1. Поняття про вікові етапи та вікові кризи. Поняття про життєвий шлях як самореалізації людини.

2. Розвиток групи в колектив. Основи згуртування колективу. Керівництво та лідерство.

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО ОПИТУВАННЯ (ЗАЛІКУ)

1. Психологія, історія її виникнення.
2. Розвиток психологічних знань щодо вчення про душу та філософських вчень про свідомість.
3. Предмет, об'єкт, завдання психології.
4. Методи сучасної психології.

5. Особливості психології як науки. Наукова та життєва психологія.
6. Сучасні психологічні школи.
7. Психологія як наука про поведінку.
8. Психічне відображення як центральне поняття психологічної науки.
9. Психіка та свідомість.
10. Психічні явища.
11. Загальна характеристика відчуттів і сприйняття.
12. Пам'ять, види пам'яті.
13. Критерії класифікації та визначення видів пам'яті.
14. Природа уяви. Прийоми розвитку уяви.
15. Мислення, психологічна природа розумового процесу.
16. Головні фази розумового процесу. Поняття уявлення.
17. Розвиток мислення дитини. Розвиток теоретичного мислення у процесі оволодіння системою знань.
18. Увага. Головні види та властивості уваги. Розвиток уваги.
19. Загальна характеристика емоцій. Головні види емоцій, їх класифікація.
20. Види емоційних переживань. Розвиток емоцій та їх значення в житті людини.
21. Воля як сутнісна властивість людини. Вольові якості особистості та їх розвиток.
22. Поняття про особистість.
23. Взаємозв'язок соціального та біологічного в особистості.
24. Формування та розвиток особистості.
25. Теорії особистості в історії психології.
26. Спрямованість і мотиви діяльності особистості.
27. Загальна характеристика здібностей.
28. Поняття про темперамент.
29. Теоретичні та практичні дослідження характеру.
30. Поняття про діяльність. Активність і діяльність.
31. Структура діяльності. Мета, мотиви, потреби.
32. Соціальна перцепція як одна з центральних проблем міжособистісного спілкування.
33. Труднощі та дефекти спілкування. Комунікативні бар'єри.
34. Фактори успішного спілкування.
35. Психологічні особливості студентської групи.

36. Структура студентської групи: загальна характеристика.
37. Особливості взаємостосунків і спілкування у студентській групі.
38. Методи вивчення міжособистісних стосунків у студентській групі.
39. Психологічні особливості соціально-психологічного клімату у студентській групі.
40. Соціально-психологічні особливості готовності випускників вищої школи до практичної професійної діяльності.
41. Психологічні особливості діяльності професійного колективу.

СЛОВНИК ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Абстрагування – вичленовування із цілісного образу предмета, будь якого його елемента або властивості, мнимо подання у своїй уяві цього елемента або властивості окремо від предмета, якому він належить.

Авторитарність – соціально-психологічна якість і стиль поведінки (керування) людей, що відбивають активне виявлення внутрішньої потреби максимально підкорити своєму впливу партнерів по взаємодії й спілкуванню.

Авторитет – /сила, влада/ – загальновизнане значення, вплив, яким користується яка-небудь особа, система поглядів або організація в силу певних якостей, заслуг.

Агресія – ворожа внутрішня установка або ворожий тип діяльності індивіда або групи стосовно іншого індивіда або групи. Агресія виражається в поведінці, спрямованому на нанесенні шкоди або збитку іншому як фізично, так і морально.

Адаптація – результат (і процес) взаємодії живих організмів і навколишнього середовища, що приводить до оптимального їхнього пристосування до життя й діяльності.

Адекватність – (прирівненість, рівність, еквівалентність) означає відповідність (подібність) оригіналу-об'єкту.

Акмеологія – наука, яка досліджує закономірності й фактори досягнення вершин професійного, творчого розвитку й довголіття людини.

Актуалізація – відтворення наявних у людини знань, умінь, навичок, різних форм поведінки й емоційного стану; перевод їх з потенційного стану в актуальну дію.

Акцентуація характеру – своєрідний «перекіс» або загостреність (надзвичайна розвиненість на шкоду іншим якостям) його психологічних рис, що спостерігаються в 20-50% людей, у результаті чого погіршується їхня взаємодія з навколишніми, з'являються однотипні утруднення й конфлікти.

Альтруїзм – моральний принцип, що полягає в безкорисливому служінні іншим людям, у готовності жертвувати для їхнього блага особистими інтересами.

Амбівалентність – складний суперечливий стан особистості, подвійність її переживань, звичайно приймаючий характер внутрішнього конфлікту й виражається в тім, що ті самі явища або об'єкти (наприклад, образ когось) викликають у людини одночасно протилежні почуття: задоволення – невдоволення, солідаризм – антагонізм, симпатію – антипатію й т. ін.

Анкетування – метод дослідження, масового збору матеріалу за допомогою спеціально розроблених тестів (анкет).

Антропологічний підхід – теоретико – методологічна основа сучасної педагогіки, яка розглядає людину як вищий продукт природи, його еволюцію й фізичну організацію; вчення про закономірності росту, будови тіла, особливостях психічного, розумового й етнічного розвитку.

Апатія – стан, який характеризується емоційною пасивністю, байдужністю, спрощенням почуттів, байдужістю до подій навколишньої дійсності й ослабленням спонукань і інтересів.

Апперцепція – /сприйняття/ – залежність кожного нового сприйняття від попереднього життєвого досвіду людини й від його психічного стану в момент сприйняття.

Асоціація – /з'єднання/ – зв'язок між елементами психіки, завдяки якій поява одного елемента в певних умовах викликає інший, з ним пов'язаний.

Атракція – процес взаємного тяжіння людей один до одного, формування привабливості однієї людини для інших, механізм формування дружніх почуттів, симпатій і любові.

Афект – це короткочасна, така що протікає бурхливо емоційна реакція, що носить характер емоційного вибуху. При афекті звужується свідомість, знижується самоконтроль, дії стають стереотипними й підкоряються емоціям, а не логічному мисленню.

Біологізаторський напрямок – теоретична й методологічна концепція, яка вивчає людину як біологічну істоту основне джерело розвитку якого інстинкти й інші біологічні детерміновані здатності (Ж.-Ж. Руссо, А. Гавкіт, З. Фрейд, Э. Торндайк).

Біхевіоризм – напрямок у західній психології, що орієнтував дослідників на вивчення різних форм людської поведінки, які розуміються як сукупність реакцій організму людини на стимули зовнішнього середовища; філософська й психолого-педагогічна концепція технократичного виховання, яка базується на новітніх досягненнях науки про людину, використання сучасних методів дослідження його інтересів, потреб, здібностей, факторів, які детермінують поведінку. У джерел класичного біхевіоризму, стояв американський філософ і психолог Дж. Уотсон, який збагатив науку положенням про залежність поведінки (реакції) від подразника (стимулу), представивши цей зв'язок у вигляді формули S-R-P «стимул - реакція - підкріплення». Ця концепція розглядає виховання й розвиток як процес пристосування людини до життя в суспільстві

(соціалізація). Необіхевіорісти (Б.Ф. Скіннер, К. Халл, С. Пресси й ін.) виступають за формування заданої суспільством поведінки особистості.

Взаєморозуміння – соціально-психологічний феномен, сутність якого проявляється в: а) узгодженні індивідуального осмислення предмета спілкування; б) взаємоприйнятій двосторонній оцінці й прийнятті цілей, мотивів і установок партнерів по взаємодії, в ході яких спостерігається близькість або схожість когнітивного, емоційного й поведінкового реагування на прийнятні для них способів досягнення результатів спільної діяльності.

Вихованість – показник і результат сформованості в людини (учня) сукупності знань, умінь, навичок, якостей особистості, які реалізуються в процесі його діяльності й поведінки в суспільстві; міра відповідності людини (учня) ідеалам, вимогам культури, суспільства.

Виховання – у широкому змісті слова діяльність по передачі новим поколінням суспільно - історичного досвіду. У вузькому змісті - планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людей з метою формування певних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для їхнього розвитку, підготовки до життя й праці.

Відчуття – це відбиття в корі головного мозку окремих властивостей предметів і явищ навколишнього світу, що впливають у цей момент на мозок людини.

Воля – психічна діяльність людини, що визначає його цілеспрямовані дії й учинки, пов'язані з подоланням труднощів і перешкод.

Геніальність – вищий рівень розвитку здібностей як загальних(інтелектуальних), так і спеціальних. Про наявність геніальності можна говорити лише у випадку досягнення особистістю таких результатів творчої діяльності, які становлять епоху в житті суспільства, у розвитку культури.

Гештальтпсихологія – напрямок у західній психології (виник в Германії в першій третині 20 ст.), який передбачав програму вивчення психіки за допомогою цілісних структур – гештальтів, первинних до своїх компонентів: сприйняття як психічний пізнавальний процес у гештальт-психологів не зводиться до суми відчуттів, а властивості фігури не описуються через властивості її частин. На їхню думку, внутрішня системна організація сприйняття визначає й властивості відчуттів, йому належних.

Гіпноз – викликаний стан, по зовнішніх ознаках подібний зі сном і який представляє собою змінений стан свідомості.

Глибинна психологія – ряд напрямків сучасної, у першу чергу закордонної, психології основний предмет дослідження яких несвідоме як головний фактор організації людського поведіння. До предмета дослідження глибинної психології ставляться захисні механізми психіки, такі явища, як когнітивний дисонанс, амбівалентність почуттів й ін.

Група вторинна – група, контакти й відносини між членами якої носять безособовий характер. Такі групи спрямовані, як правило, на досягнення загальних цілей і розпадаються при відсутності таких.

Група мала – це група, у якій суспільні відносини виступають у формі безпосередніх особистих контактів. Група складається з невеликого числа індивідів і відрізняється по багатьом психологічним характеристикам від груп великого розміру.

Група первинна – група, у якій відбувається первісна соціалізація індивідів і відносини носять інтимний, особистісний, неформальний характер. Основною метою членів групи є взаємне спілкування.

Гуманізація – олюднення міжособистісних відносин у процесі виховання й освіти на основі визнання рівноправності дитини, поваги його честі й гідності як вищої цінності суспільства.

Гуманізм – визнання цінності людини як особистості, його права на вільний розвиток, твердження блага людини як критерію оцінки суспільних відносин.

Дебільність – найбільш легкий ступінь розумової відсталості. Зниження інтелекту, емоційно - вольової сфери, абстрактного мислення, соматичні порушення, загальне фізичне ослаблення не дозволяють цим дітям опанувати програмою загальноосвітньої школи й обмежують їх наступну професійно - трудову діяльність.

Девіантна поведінка – соціальні дії, що відхиляються від загальновизнаних норм, вчинки людей або груп, що приводять до порушення цих норм і зухвалу необхідність відповідного реагування з боку соціальної групи або суспільства в цілому.

Депресія – афективний емоційний стан, що характеризується негативним емоційним тлом, пригніченістю, песимізмом, пригніченістю духовних сил.

Депресія – психічний стан, який характеризується негативним емоційним фоном, змінами мотиваційної й когнітивної сфери.

Деструктивність – негативне відношення людини до самої себе або до інших і відповідно цьому відношенню поведіння. Деструктивність – наслідок блокування плідної енергії, перешкод на шляху до розвитку, до самоздійснення, коли людині не вдається реалізувати свій потенціал. Деструктивна особистість нещасна, навіть якщо їй вдається досягти поставлених цілей. Повага до життя, інших людей і до самого себе - обов'язкова умова психічного здоров'я людини.

Діяльність – це активність людини, спрямована на досягнення свідомо поставлених цілей, пов'язаних із задоволенням його потреб і інтересів, на виконання вимог до нього з боку суспільства.

Евристика – 1 -система логічних прийомів і методичних правил теоретичного дослідження; 2 -система навчання шляхом навідних запитань.

Егоїзм – принцип життєвої орієнтації, який ґрунтується на мотивах себелюбності й своєкорисливості, турбота про своє «я» і його інтересах навіть ціною блага інших.

Егоцентризм – погляд, що ставить у центр усього світу індивідуальне «я» людини; крайня форма індивідуалізму й егоїзму.

Емпатія – здатність людини розуміти переживання іншої людини й співпереживати в процесі міжособистісних відносин; обов'язковий компонент комунікативних здібностей і повноцінного педагогічного спілкування.

Життєвий тонус – емоційний стан людини, який визначає його відношення до життя, активність поведінки (від апатії при зниженому життєвому тонусі до гіпер активності при підвищеному).

Задатки – спадково обумовлені анатомо – фізіологічні особливості людини, які є індивідуальною передумовою формування й розвитку здібностей.

Заохочення – метод виховання, орієнтований на позитивну оцінку поведінки або якостей учня; метод впливу вихователя на вихованців, який виражає схвалення їхніх дій і стимулює їх до продовження діяльності; спосіб вираження схвалення.

Запам'ятовування – це встановлення зв'язку нового з тим, що вже є у свідомості людини.

Захищеність психологічна – відносно стійке позитивне емоційне переживання й усвідомлення індивідом можливості задоволення основних потреб і забезпечення власних прав у будь-якій, навіть несприятливій ситуації, або при виникненні обставин, що можуть блокувати або утруднити їхню реалізацію.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості людини, які є умовою успішного виконання тієї або іншої продуктивної діяльності; здатності розвиваються на основі задатків людини.

Здоров'я психічне – стан щиросердечного благополуччя, характерний відсутністю хворобливих психічних проявів і забезпечення адекватної умовам дійсності регуляції поведінки й діяльності.

Ідентифікація – упізнання, ототожнення чого-небудь із чим-небудь, зв'язання одного об'єкта з іншим. У психології ідентифікація - процес упізнання тої якості, на підставі якої особистість може бути віднесена до будь якого типу, а також процес емоційного або іншого само ототожнення людини з іншою людиною або групою.

Індивідуалізм – концепція, яка віддає пріоритет особистим цілям у порівнянні із цілями групи (суспільним).

Інстинкт – це складні вроджені дії тварин, за допомогою яких тварини задовольняють свої потреби.

Інтереси – це активна пізнавальна спрямованість людини на той або інший предмет, явище або діяльність, пов'язана з позитивним емоційним відношенням до них.

Інтроверсія, інтровертність–екстравертність, пов'язана з теорією – спрямованість уваги особистості на власні інтереси, свій особистості Айзенка. Інтроверти свої особисті інтереси вважають найбільш важливою, вищою цінністю. Для інтровертів характерна слабка товариськість, замкнутість, соціальна пасивність, схильність до самоаналізу, досить складна соціальна адаптація.

Інфантилізм особистості – збереження в психіці й поведінці дорослого особливостей, властивих дитячому віку.

Катарсис – щиросердечна й соціально-психологічна розрядка, випробовувана людьми в процесі співпереживання. Слово катарсис уживається в релігійному, етичному й психологічному значеннях та відбиває: а) полегшення після психічної напруги; б) почуття «очищення» віруючих після молитви; в) облагороджування людини завдяки естетичному переживанню.

Кожна роль регулюється уявленнями самої особистості й очікуваннями навколишніх про необхідність поведінки і якостях.

Рольова теорія пояснює лише окремі сторони ситуативної поведінки. Особистість може підніматися над своєю роллю, мати здатності, що виходять за рольові настанови.

Колектив – група об'єднаних загальними цілями й завданнями людей, що досягла в процесі соціально кошовної спільної діяльності високого рівня розвитку.

Комунікабельність – соціально-психологічна риса особистості, здатність її до товариського спілкування з іншими людьми. Хоча комунікабельність не вроджена риса й формується в процесі групового життя й діяльності людини, однак біологічні й фізіологічні задатки й нахили людини можуть істотно впливати на неї (підсилювати або послабляти).

Конфлікт – важко розв'язувана ситуація, що може виникнути в силу сформованої дисгармонії міжособистісних відносин людей у суспільстві або групі, а також у результаті порушення рівноваги між існуючими в них структурами. Конфлікти виникають не в силу прояву об'єктивних обставин, а в результаті їх неправильного суб'єктивного сприйняття й оцінки людьми.

Конформізм – різновид соціального впливу, результатом якого є показне підпорядкування волі більшості. Термін часто використовується в негативному змісті як «бездумне підпорядкування розповсюдженим поглядам, що граничить із відсталістю». Однак з погляду визнання й підпорядкування нормам суспільної поведінки конформізм може розглядатися як соціально бажане явище.

Конфронтація – схована ворожість друг до друга або однієї сторони стосовно іншої, протиставлення, протиставлення, зіткнення. Конфронтація може бути наслідком невдалого діалогу, угоди або конфлікту, психологічної несумісності людей. Конфронтація характеризується явними розбіжностями цілей і інтересів; іноді мета збігається, але особистісний зміст істотно розходиться. Конфронтація властива й окремим особам, і групам. Вона гальмує їхній розвиток, знижує результати діяльності.

Кооперація – процес, у ході якого представники однієї або декількох груп діють спільно й скоординовано заради досягнення єдиної мети. Основою кооперації є взаємна вигода.

Креативність – здатність, яка відбиває глибинну властивість індивідів створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні творчі рішення.

Лідер – це член групи, колективу, спільності, авторитетна особистість, що завоювала авторитет і право впливати на інших людей і виконуюча центральну роль в організації певних відносин і спільної діяльності.

Методи психологічного впливу – основні інструменти, за допомогою яких виявляється вплив на свідомість і підсвідомість людей. До них відносять: переконання, вселяння, інформування, заохочення, примус, покарання й метод прикладу.

Мислення – це вища форма відбиття мозком навколишнього світу, найбільш складний пізнавальний процес, властивий тільки людині.

Міжгрупова взаємодія – процес безпосереднього або опосередкованого впливу множинних суб'єктів (об'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і своєрідний характер відносин. Звичайно вона має місце між цілими групами (а також їхніми частинами) і виступає як інтегруючий (або, навпаки, що дестабілізує) фактор розвитку суспільства.

Міжособистісна взаємодія – випадкові або навмисні, приватні або публічні, тривалі або короточасні, вербальні або невербальні контакти й зв'язки двох і більше людей, що викликають взаємні зміни їхньої поведінки, діяльності, відносин і установок.

Мова – це система словесних знаків, засіб, за допомогою якого здійснюється спілкування між людьми.

Мовлення – це процес використання мови з метою спілкування людей.

Мотив – динамічна тенденція, що визначає людську активність та людську дію.

Навичка – спосіб поведінки, придбаний в індивідуальному житті й закріплений у результаті вправ.

Настрій – це відносно слабо виражений емоційний стан, що захоплює протягом деякого часу всю особистість і віддзеркалює діяльність, поведінку людини.

Натхнення – стан своєрідної напруги й підйому духовних сил, творчого хвилювання людини, яка веде до виникнення або реалізації задуму й ідеї добутку науки, мистецтва, професійної діяльності.

Обдарованість – високий рівень розвитку здібностей і схильностей дитини, який забезпечує особливі успіхи в діяльності, якою вона займається.

Переконання 1 -якість, певний стан свідомості особистості, упевненість людини в правоті своїх поглядів, принципів, ідеалів, що припускає їхню діючу реалізацію; 2 -метод формування суспільної свідомості особистості.

Потреба – це спонукання до діяльності, що усвідомлюється й переживається людиною як нестаток у чомусь, недолік чого-небудь, незадоволеність чимось.

Почуття або емоції – це переживання людиною свого відношення до того, що він пізнає або робить, до інших людей або самому собі.

Проекція – несвідома спроба позбутися від нав'язливого бажання, ідеї, приписавши її іншій особі, приписування іншій людині своїх власних якостей, думок, почуттів – тобто «віддалення погрози від себе».

Психологічна сумісність – взаємодоповнюваність, оптимальна єдність та несуперечність психологічних властивостей двох або декількох людей.

Самоактуалізація – прагнення людини до можливо більше повного виявлення й розвитку своїх якостей, здібностей; потреба в самовдосконаленні, у реалізації свого потенціалу.

Самовизначення особистості – усвідомлення людиною свого місця в житті, у суспільстві.

Самовиховання – діяльність, спрямована на зміну власної особистості з метою усунення тих або інших недоліків і формування позитивних властивостей, які відповідають особистому плану розвитку.

Самоконтроль – усвідомлення й оцінка суб'єктом власних дій, психічних процесів і станів.

Самооцінка – оцінка особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей.

Самореалізація особистості – найбільш повне виявлення особистістю своїх індивідуальних і професійних можливостей.

Самосвідомість – усвідомлене відношення людини до себе, до власної діяльності.

Самоствердження – активний, багатоплановий механізм взаємодії й взаємин, що складає в прагненні людини до високої оцінки й самооцінки своєї особистості й викликана цим прагненням поведінка, а тому й досить діючий стимулятор його розвитку. У процесі самоствердження людини проявляється не тільки й не стільки прагнення зайняти офіційне службове або професійне положення, скільки його турбота про свої морально-психологічні позиції в системі міжособистісних відносин, про положення в ній, які забезпечують особистості повагу, визнання, довіру, прихильність, підтримку, допомогу, захист і тим самим сприяють задоволенню потреби в спілкуванні й взаємодії з іншими людьми, прояву індивідуальності, її найбільш сильних боків.

Свідомість – це вища форма психіки, що виникла в процесі суспільної трудової діяльності людей при постійному спілкуванні їх між собою за допомогою мови.

Спілкування – процес обміну між людьми певними результатами їх психічної й духовної діяльності: засвоєння інформації, думок, суджень, оцінок, почуттів, переживань й установок.

Сприйняття – це відбиття в корі головного мозку предметів і явищ, що діють на аналізатори людини.

Спрямованість особистості – одна з істотних характеристик людини, яка відбиває його відношення до суспільства, цілям, ідеалам, які воно висуває; виражається в потребах, інтересах, установках людини.

Талант – вищий ступінь здібностей особистості до певної діяльності, її обдарованості, коли вони досягають, рівня рис характеру.

Творчість – глибоко усвідомлений, цілеспрямований і систематичний пошук учителем або вихователем більше доконаних ефективних методів, засобів і форм організації навчально-виховної роботи з учнями.

Темперамент – це індивідуальні особливості людини, що визначають динаміку його психічної діяльності й поведінки.

Тест – фіксоване в часі випробування, призначене для встановлення кількісних (і якісних) індивідуально-психологічних розходжень.

Увага – це спрямованість і зосередженість свідомості на певних об'єктах або певній діяльності при відволіканні від усього іншого.

Упередження – схильність ставитися до індивідуума або групи людей не так, як до інших. Упередження може бути як позитивним, так і негативним. У першому випадку ми доброзичливо ставимося до об'єкта свого упередження, а в другому випадку виявляємо неприязне відношення до нього.

Уява – це створення образів таких предметів і явищ, які ніколи не сприймалися людиною раніше.

Фрустрація – психічний стан людини, що виражається в характерних переживаннях і поведінці, який викликано об'єктивно непереборними труднощами на шляху досягнення мети.

Характер – це індивідуальне сполучення істотних властивостей особистості, що показують відношення людини до навколишнього світу й виражаються в його поведінці, вчинках.

Ціль – це те, заради чого діє людина.

Ціннісні орієнтації – моральні, естетичні, ідеологічні, цивільні, релігійні й інші підстави, на які орієнтується людина в поведінці, оцінці своєї й чужої діяльності.

Цінності – специфічно соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, які виявляють їх позитивне або негативне значення для людини й суспільства (благо, істина, добро й зло, прекрасне й потворне), розміщені у явищах громадського життя або природи.

Шляхетність – морально-психологічна якість особистості, що дозволяє гідно поводитися в складних ситуаціях, підніматися над збігом обставин і робити безкорисливі вчинки.

Я-Концепція – відносно стійка, у більш або меншому ступені усвідомлена, пережита як неповторна система поглядів індивіда про самого себе, на основі якої він будує свою взаємодію з іншими людьми й відноситься до самого себе; динамічна, більш чи менш усвідомлена система уявлень людини про себе.

Використана та рекомендована література

Базова

1. Савчин М. Загальна психологія. Підручник / М.Савчин. – К.: ВЦ «Академія», 2020. – 344 с.

2. Мисник С., Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум / С.Мисник, Н.Ільїна. – К.: «Університетська книга», 2017. – 352 с.

3. Основи психології та міжособове спілкування: навчальний посібник (ВНЗ І-ІІІ р.а.) / Л.В. Засекіна, Т.В. Пастрик. – К.: «Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2018. – 216 с.

4. Загальна психологія / Сергеєнкова О., Столярчук О., Коханова О. – К.: ЦУЛ, 2019. – 296 с.

5. Максименко С. Загальна психологія / С.Максименко. – К.: ЦУЛ, 2019. – 272 с.

Допоміжна

1. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник /для студ. психол. і педагог. спец. - 2-ге вид., випр. і доп. / М.Й.Варій. – К. : ЦУЛ, 2007. – 968 с.

2. Дрозденко К. С. Загальна психологія в таблицях і схемах: Навч. посібник / К. С. Дрозденко. – К. : Професіонал, 2004. – 304 с.

3. Загальна психологія: Практикум: Навч. посіб./ В. В. Волошина, Л. В. Долинська, С. О. Ставицька, О. В. Темрук. – К. : Каравела, 2005. – 280 с.

4. Корольчук М. С. Психологія: Схеми, опорні конспекти, методики : навч. посіб./ за заг. ред. М.С.Корольчука. / Микола Степанович Корольчук. – К.: Ельга; Ніка-Центр, 2009. – 320 с.

5. Макарова Л. Л. Загальна психологія: методичні розробки семінарських занять: Навч.посібник. / Л. Л. Макарова, В. М. Синельников. – К.: ЦУЛ, 2005. – 200 с.

6. Максименко С. Д. Загальна психологія: Навч. посіб.- 2-е вид., стереотип. / С. Д. Максименко. – К.: МАУП, 2001. – 256 с.

7. М'ясоїд П. А. Курс загальної психології: Підручник: у 2 т. / П.А.М'ясоїд. – К.: Алерта, 2011. – Т. 1. – 496 с.

8. М'ясоїд П. А. Курс загальної психології: підручник: у 2 т. / П.А.М'ясоїд. – К.: Алерта, 2013. – Т. 2. – 758 с.

9. Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Загальна психологія. – К.: ВД Професіонал, 2004. - 304 с.

10. Цигульська Т. Ф. Загальна та прикладна психологія. Як допомогти собі та іншим: Курс лекцій / Т. Ф. Цигульська. – К. : Наукова думка, 2000. – 190 с.